

factores a considerar: la continuació del conflicte del trienni liberal, la crisi econòmica que provocà un fort malestar al camp i a la ciutat, i l'acció conspirativa dels sectors ultres del règim i dels oficials il·limitats (reialistes del trienni desmobilitzats). Les primeres guspires saltaren als anys 1825 i 1826, però la revolta no prengué embranzida fins l'estiu de 1827 amb la generalització de partides arreu de Catalunya. La revolta s'apaivagà amb una forta repressió sobre els seus caps dirigida pel comte d'Espanya amb el vistiplau de Ferran VII, i de la qual en fou un bon exemple l'execució de Rafi Vidal, cap de la Junta de Alforja. Un aspecte a destacar d'aquest treball és el seguiment que es fa de la Junta de Alforja (en realitat la Junta del corregiment de Tarragona), i que permet apropar-nos a l'estructura intermèdia de la contrarevolució tan poc estudiada fins ara, tot i la importància que va adquirir durant el trienni i la primera guerra carlina a Catalunya. Una Junta en la qual trobem els dirigents locals de la revolta: militars, clergues i hisendats, que intenten aixecar (sense aconseguir-ho) una estructura administrativa i militar paral·lela a la oficial, però que sempre es mourà en la penúria econòmica.

L'eix de treball d'Anguera és, però, l'estudi analític dels malcontents. Pel que fa a la quantificació, Anguera assenyala que els prop de 4.000 que donen les llistes servades a l'AHN estarien infravalorades, per la important ocultació que realitzaven les autoritats locals a l'hora de facilitar-les. L'autor encara aquestes dades amb les de veïns a cada municipi, però hi trobem a faltar una anàlisi geogràfica i general d'aquesta comparació que ajudaria a perfilar millor la seva incidència. Clar que, com Anguera mateix assenyala, el que caldria saber és quants hi van voluntàriament, quants forçats i quants enganyats.

Quant a la composició social, destaca la seva procedència força diversa: gent de zones empobrides (tant rurals com urbanes), membres dels cossos de voluntaris realistes (encara que no tots), oficials il·limitats (importants quantitativament) i dirigents locals ultres. Com sintetit-

za Anguera (pàg. 85): «La revolta, iniciada des de les ciutats [...], s'estengué cap el món rural, a través d'emissaris que aixecaren els Voluntaris Reialistes dels pobles, tot i topant amb l'oposició de part dels membres del cos, als quals es sumaren sovint els sectors més pobres de la localitat, que eren treballadors industrials en atur o agrícoles colpits per la caiguda del preu de comercialització i d'altres situats al marge de la llei.»

No hi ha cap dubte, i així ho assenyala també Anguera, que la revolta dels Malcontents té molta relació amb el primer carlisme i, afegiríem nosaltres, amb el realisme del Trienni Liberal. Molts dels dirigents són els mateixos, la composició social és semblant i la base geogràfica sembla calcada. Reialistes, Malcontents i primers Carlins, són mots diferents per designar un mateix fenomen social: la contrarevolució i l'antirevolució a Catalunya i a Espanya durant la revolució liberal.

Ramon Arnabat

LLIBRES

PUIG, R.; GRAU J.M.; FELIP, J.: **La premsa i la història a la Conca de Barberà, 1889-1939**, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Monografies VI, Montblanc, 1995.

En l'àmbit de la recerca històrica s'estan produint, aquest darrers

lustres, progressos reals en el coneixement sempre difícil de l'evolució de les mentalitats i comportaments populars dels catalans, en els quals encara cal escorcollar molt per tal d'anar eludint els clixés del cofoi intel·lectual de cada dia. Una altra cosa és que, com és públic i notori, i molt lamentablement, la difusió d'aquesta història local i comarcal deixa molt a desitjar: encara a aquestes alçades no gaudim col·lectivament de cap iniciativa àgilment difusora i distribuïdora dels estudis locals i comarcals d'arreu dels Països de Llengua Catalana, i ni tan sols del Principat.

Ben segur que els treballs sobre periòdics locals han col·laborat decisivament en aquest avenç historiogràfic. La llista de poblacions la premsa de les quals ha estat objecte d'estudis detallats és ben llarga, des de Badalona o Girona a Vilanova i la Geltrú, passant per un reguitzell de viles i ciutats. Doncs bé: precisament en el marc d'aquest esforç de recuperació i estudi de la premsa comarcal, és on cal situar l'estudi que ara us comento. Treball inicialment redactat entre 1986 i 1987, pertany a la categoria de les tasques de base. Inventaria la premsa periòdica de la Conca de Barberà i en monografia la història. Destaca, en el treball, l'atenció atorgada a les publicacions periòdiques de la capital comarcal, Montblanc, i en especial al setmanari *La Conca de Barberà*, que sortí setmanalment, en primera època, entre 1903 i 1908 (255 números), i que va tenir una continuació menys reeixida en la *Gazeta de la Conca* (1911-1913, 106 números). Més tard, entre 1914 i 1918 van aparèixer 254 números d'una segona època de *La Conca de Barberà*, amb dos puntals principals: Joan Poblet Teixidó i Mossèn Pau Queralt.

La base de l'estudi és un inventari, amb una fitxa descriptiva, de totes les capçaleres aparegudes a la comarca al llarg de mig segle, concretament entre 1889 i el final de la darrera contesa civil (1939).

Partint de criteris tècnics, definits i ajustats, de descripció i presentació de periòdics, i sense entrar excessivament ni directament en el seu contingut (volguéssim, l'estudi «no és de síntesi,

sinó d'anàlisi i catalogació dels periòdics apareguts en una comarca», p. 21), la primera part de la monografia consisteix en un estat de totes les publicacions de tipus periòdic, precedida d'uns apunts sobre la situació cultural i social de la població de Montblanc a les dècades anteriors a la Segona República. Els autors fan referència a l'estreta vinculació entre grups editors i empreses d'impressió. I aporten dades molt valuoses sobre les impremtes de la comarca i el seu component humà (Imprenta Monmanyans, Imprenta Requesens, Imprenta Mestres). De prou interès són les il·lustracions cedides per les famílies sobre diversos aspectes familiars i professionals d'aquestes dinasties editorials comarcals, i de diversos animadors intel·lectuals d'aquesta premsa.

Mentre que la primera part tenia per objecte la història de la premsa, la segona part està dedicada a la història de la premsa, ja que «una de les característiques de la premsa estudiada, en especial de les revistes de més durada i extensió en pàgines, és la inclusió d'articles d'història local i comarcal, amb voluntat de divulgació, intentant no perdre el rigor. Trobem l'ús de fonts documentals de primera mà, principalment les de caràcter parroquial, municipal i notarial, i també de la memòria oral i personal» (p. 132). Aquesta recopilació i reedició d'articles de caire històric és un dels grans encerts d'aquest estudi. Hi ha un precedent pròxim d'aquesta mena d'utilització historiogràfica del material de premsa, a les mateixes comarques tarragonines, en l'edició de Pere Anguera (1987) de treballs històrics de Mossèn Tomàs Capdevila i Miquel (1903-1936). D'altra banda treballs erudits de tipus bibliogràfic com el de M. A. Alió i R. Almuzara sobre la Conca (1983) i el primer volum de l'*Index Tarraconensis* de A. J. Soberanas (1984) ja havien donat notícia de l'existència dels articles reproduïts en aquest llibre. Una nota biogràfica dels principals autors aportada per cada publicista ens ajuda a situar la importància del material exhumat. Grau, Puig i Felip pensen que, entre aquests escriptors quasi oblidats, n'hi ha, com el prevèrem assassinat l'any 1936

Pau Queralt, que mereixerien una atenció monogràfica de compilació i avaluació del conjunt de la seva obra (p. 133). Caldria aprofundir en la significació política, cultural i educativa de la premsa periòdica. La premsa, en una població cada cop més alfabetitzada, creava opinió. Era un element d'arrelament i coneixement del medi, d'informació, de formació i de control. La formació històrica — basada en fonts primeres: en aquest cas de l'Arxiu Municipal de Lleida — de vegades era curiosament interpretada en clau partidista, com en el cas de l'article de Fra Pere Sanahuja sobre els dos lladres penjats a l'edat mitjana, aparegut a Aires de la Conca (10/8/1935: 4), que inclou una defensa de l'aplicació de la pena de mort «segons normes de dret i de doctrina cristiana» i és del parer que «la vella justícia de la nostra terra potser hauria aplicat la seva llei a alguns dels nostres esquerrans després de llurs fets i de veure's com hom proveïa certs càrrecs i com s'han trobat els comptes» (p. 219). A la mateixa època, i des d'altres postulats i altra premsa, intel·lectuals com el gironí Carles Rahola defensaven, pel que fa a la pena de mort, un punt de vista diametralment oposat. Aquest senzill botó de mostra sobre un de tants temes per apamar la mentalitat col·lectiva en un moment donat (la creació d'un estat d'opinió sobre la pena de mort per part dels intel·lectuals locals) ens serveix per veure fins a quin punt no fóra productiu analitzar el contingut d'aquesta premsa comarcal de les darreres dècades del segle passat i primeres dècades del present per tal de veure els valors que transmetia, i si no era sobretot un instrument al servei, o bé de les elits polítiques i econòmiques o bé de les elits culturals. O bé d'ambdós tipus de grups influents, entre els quals, a nivell rural i comarcal, no cal menystenir el clergat, ni aleshores ni durant el franquisme.

Pere Solà i Gussinyer

Secretari de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de la Llengua Catalana.

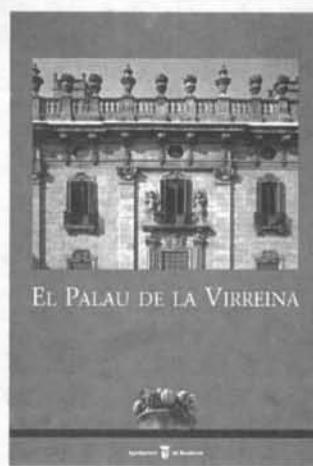

Prim BERTRAN, Francesca ESPAÑOL, Francesc FITÉ, Gener GONZALVO, Flocel SABATÉ, Max TURULL, **El Comtat d'Urgell**, Universitat de Lleida i Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995, 183 pp

Aquest volum, que edita els textos d'un cicle de conferències que es van impartir a l'Institut d'Estudis Ilerdencs a finals de 1992, obre la col·lecció «El Comtat d'Urgell» que pretén oferir un finestral nou per a la recerca i divulgació de la història del Principat, des de la perspectiva de l'evolució de les terres occidentals. La col·lecció és una iniciativa conjunta de la Universitat de Lleida, de l'Institut d'Estudis Ilerdencs i dels arxius històrics comarcals de Balaguer i Tàrraga, fet que cal destacar per no ser massa corrent en el país: universitat, institut d'estudis i arxius uneixen esforços en un objectiu comú. Així, amb l'aparició d'aquest volum, ens felicitem del fet que un projecte com aquesta col·lecció pugui tirar endavant enmig d'una historiografia local catalana massa mediatitzada per iniciatives individuals, a vegades fins i tot particulars. Un darrer aclariment sobre el concepte territorial de comtat d'Urgell, que es defineix com «la principal base històrica de les terres occidentals, tot palesant que no assolirem mai el coneixement del nostre passat si no es facilita l'estudi de les nos-

tres comuns arrels comtats». Certament, de forma directa o indirecta, les comarques de l'Alt Urgell (el nucli engendrador), de la Noguera, de l'Urgell, de la Segarra, el Pla d'Urgell, el Pallars, el Segrià i les Garrigues es troben involucrades en la especial trajectòria històrica urgellenca. El primer treball del volum va a càrrec de Prim Bertran el qual fa un estat de la qüestió de la historiografia del comtat d'Urgell. El segueix un ampli i documentat estudi de Flocel Sabaté sobre l'organització administrativa i territorial del comtat entre els segles VIII i XV, en part fruit de la tesi doctoral de l'autor, en part d'altres recerques paral·leles. El text, convenientment complementat amb mapes, ens situa en la singular expansió territorial del comtat, especialment en els segles X a XII, però també en altres tipus de divisions administratives, com l'eclésiàstica i la civil dels darrers segles baix medievals. El següent text es deu a Gener Gonzalvo i emmarca les relacions entre el comtat i les constitucions de la Pau i Treva els segles XI i XII; l'autor resumeix les constitucions de l'assemblea de Pau i Treva de 1187. Una altra aportació important es la de Max Turull sobre el règim municipal medieval, especialment pel que fa referència al govern de la ciutat de Balaguer a la baixa edat mitjana, treball que s'inscriu en el projecte d'investigació «La creació del dret a Catalunya», dirigit per Aquilino Iglesia Ferreirós. El volum es clou amb els treballs de Francesc Fité sobre el romànic en l'àmbit urgellenc, i el de Francesca Español sobre el panteó dinàstic dels comtes d'Urgell.

JMC

Ramon ALBERCH, M. Carme FARRÉ, Sebastià RIERA, Manuel ROVIRA i Elio SENDRA: **El Palau de la Virreina**. Ajuntament de Barcelona, 1995.

L'Ajuntament de Barcelona acaba d'editar la primera monografia sobre el Palau de la Virreina, la qual aplega cinc estudis que, des d'enfocaments diferents, tracen la història de l'emblemàtic edifici de la Rambla barcelonina.

El primer capítol, escrit per Manuel Rovira, dibuixa una visió general de la Barcelona del set-cents sota el domini borbònic. Recorda el nou sistema d'organització municipal, caracteritzat per l'aristocratització governamental i la militarització de la ciutat, i el creixement demogràfic i econòmic que es manifestà. Esbossa el paper dels estaments socials i assenyalava la construcció de la Ciutadella, el pla del barri de la Barceloneta i la urbanització de la Rambla com a projectes indicatius del pes dels militars en l'autoritat de Catalunya. Sebastià Riera esbossa la biografia de l'artífex del palau de la Rambla: Manuel d'Amat i de Junyent (1707-1782). Una biografia que, com assenyalava Oriol Bohigas en el pròleg, és «apassionant i alhora anecdòtica i significativa de la primera societat borbònica catalana». Nascut a Vacarisses i membre d'una família distingida de Barcelona, el nostre protagonista va obrir-se camí a través de la carrera militar. Des dels càrrecs de governador de Xile i virrei del Perú féu patent els seus dots militars i or-

ganitzats, va promoure expedicions d'exploració a l'Oceà Pacífic i posà de manifest les seves dues grans passions: les matemàtiques, al servei de l'exercici militar, i l'arquitectura. A Perú, va mantenir un afer amorós amb l'actriu Perricholi. De fet, l'expectació que causà aquest idil·li és tan sols comparable amb la que s'originà quan, el 1779, a Barcelona es casà amb la jove nissima Francesca Fivaller. Un matrimoni que se celebrà enmig d'una sèrie de litigis judicials sobre la gestió política del virrei al Perú.

Manuel d'Amat a Barcelona es va fer construir una mansió a la Rambla i una torre d'estiu a Gràcia que, pel fet que la seva vídua el sobrevisqués nou anys més, es popularitzaren com la Torre i el Palau de la Virreina. I és en la història i descripció d'aquest darrer edifici que M. Carme Ferré centra el seu capítol. Anuncia Ignasi March com a delineant, reafirma la intervenció del virrei en el disseny de l'edifici i la presència de l'escultor Carles Grau, a la vegada que assenyalava com a arquitecte responsable Josep Aussich i apunta Olivieri com a escultor de la xemeneia de la planta noble del palau. Un palau que l'autora relaciona amb tot un corrent del barroc civil a Barcelona però que també lliga amb la moda borbònica.

La història del Palau de la Virreina està sotmesa a les transformacions que ha sofert la Rambla. Aquest és el punt de partida de l'escrit de Ramon Alberch, el qual assenyalava dues actuacions de Josep Carreras, propietari des de 1835, com a decisives de l'evolució de l'edifici: la concessió a l'Ajuntament del dret de pas públic per l'interior de la casa i la instal·lació de la seva col·lecció d'art i biblioteca. Per altra banda, la presència pròxima del mercat va afectar el palau perquè en els seus baixos s'instal·laren comerços que feien malbé la façana amb els seus aparadors. També es llogaren estances com a habitatges i és que la degradació del palau fou paral·lela a l'arruïnament de la família Carreras. Una degradació que no s'aturà fins que l'Ajuntament, el 1944, el comprà i començà les obres de restauració.

Eloïsa Sendra es basa en el paper del Palau de la Virreina com a centre d'activitats culturals. La

història s'inicia a partir de l'exposició sobre Fortuny l'any 1936 i s'acaba el 1986, quan Maria Aurèlia Capmany transformà la Virreina en la seu de la Regidoria de Cultura. L'autora explica la centralització dels Serveis de Defensa del Patrimoni Artístic Nacional i la seva programació d'activitats culturals i expositives, la inauguració del Museu d'Arts Decoratives i el seu posterior desmantellament així com les exposicions monogràfiques, temporals i permanents presentades a l'edifici. Aquest darrer capítol es complementa amb l'apèndix, en què es fa una relació de les principals dates i dades en la restauració i adquisició del Palau de la Virreina.

Per acabar, s'ha de dir que el llibre està ben il·lustrat a partir, sobretot, d'imatges extretes de les fonts estudiades, entre les quals hi ha el dietari *Calaix de Sastre* del baró de Maldà, nebot de Manuel d'Amat. De fet, un dels atractius de la monografia el constitueixen els fons arxivístics barcelonins consultats i en aquest sentit sobresurt la documentació custodiada a l'Arxiu del Col·legi d'Arquitectes.

MMG

ELS LLIBRES DEL SERVEI DE L'ÍNDIX

Els llibres ressenyats a continuació han estat editats per centres d'estudis adherits a la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana. En cas de no trobar-los a la vostra llibreria habitual els podeu sol·licitar a Nordest, promocions i distribucions culturals: Carrer Álvarez de Castro, 26; 17600 Figueres. Telèfon: 972-672354; Fax: 972-670417.

El pas de la societat agrària a industrial al Baix Llobregat. Agricultura intensiva i industrialització. Centre d'Estudis del Baix Llobregat-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1995, 747 pp.

Ambició en el plantejament i exigent en l'execució, aquest volum uneix esforços institucionals i personals per aprofundir el coneixement de les senyes d'identitat de la comarca del Baix Llobregat. Tema clau sense pal·liatius, la transformació d'una societat rural en industrial és tractada amb passió i rigor. Historiadors joves o consagrats, des de punts de vista diferents, fan sortir a la llum i elaboren una documentació àmplia i rica que comprèn, entre altres, fonts notaries, fiscals, parroquials, d'associacions i empresarials. El resultat és una aportació decisiva i oberta, sobre elements centrals de la via baix-lobregatina a la indústria. Sense pretensions d'exhaustivitat, l'enfocament respecta les diversitats geogràfiques, els desfasaments cronològics en l'aparició dels fenòmens i la varietat temàtica.

L'edició d'aquesta obra ha anat a cura d'Àngel Calvo que apunta en la introducció que, responant a les exigències de la complexitat, l'ordenació dels treballs ha tingut en compte criteris cronològics i temàtics, subordinats sempre a una finalitat analítica.

Josep CASTANY I LLUSSÀ, **Les coves prehistòriques de les Grioterres (Vilanova de Sau-Osona).** Patronat d'Estudis Osonencs, Vic, 1995, 151 pp.

Les coves de les Grioterres (Vilanova de Sau-Osona) han donat dades precioses per a la investigació prehistòrica, sobretot del Neolític, de la comarca d'Osona i de Catalunya.

Aquest estudi, que pretén donar-ne una informació objectiva, s'ha basat en la recopilació dels resultats arqueològics de l'excavació de l'any 1960, recollits en una tesi de llicenciatura presentada l'any 1979 a la Universitat de Barcelona per Josep Castany i, especialment, en els resultats de les campanyes d'excavacions científiques entre 1981-1983. Amb aquest treball monogràfic, l'autor exposa la documentació més representativa de la cultura prehistòrica del jaciment i les anàlisis crítiques essencials, desglossant-ne els resultats científics i fent-ne la seva valoració. Centrat en la comarca d'Osona, Josep Castany ha deixat de banda qualsevol anàlisi del complex món prehistòric del Neolític català i mediterrani, del qual les Grioterres en formen part.

Francesc PARADELL MASSONS, **No era la meua guerra.** Associació Cultural Baixa Segarra, Santa Coloma de Queralt, 1995, 205 pp.

Es tracta d'unes memòries de la guerra civil espanyola explicades amb una certa clau d'ironia, de recerca de les anècdotes, que en cap moment no amaga el dramatisme dels fets i les seqüeles de diversa naturalesa que el conflicte armat deixà en la societat. Són un testimoni viu i de primera magnitud, que l'Associació Cultural Baixa Segarra va considerar ineludible de fer conèixer i posar a l'abast del públic de Santa Coloma i de tot Catalunya. Al llarg de més de dues-centes pàgines, l'autor desfila una literatura planera, fàcil, sense cap mena d'artifici, que serveix per contar uns fets des d'una òptica molt personal que ha permès a l'autor de titular l'obra de la manera que ho ha fet.